

старожитностей ім. В. В. Тарновського», А. А. Гапієнка та О. Б. Коваленка «Забутий музейний заклад старого Чернігова». Мова йде про існування в Чернігові 1914—1918 рр. Природничо-історичного сільсько-господарсь і кустарного музею. Створено було цей музей з ініціативи та на кошти Чернігівського губерньського земства.

Чимало цікавих публікацій можна знайти у збірнику і з історії музеїв Чернігівщини: Новгород-Сіверського, Бахмацького, Корюківського історико-краєзнавчих музеїв, меморіального музею М. О. Щорса та ін.

Збірник «Скарбниця української культури» підготовлений до друку Чернігівським історичним музеєм ім. В. В. Тарновського та сектором польової археології інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Книга стане у пригоді науковим працівникам, викладачам, учителям, краєзнавцям, усім, хто вивчає українську історію та культуру.

Ірина КАГАНОВА.

ВІРА — СИЛА, ЯКУ НЕ ЗДОЛАТИ НІКОМУ

Перша половина XIII сторіччя. На роздіблену Київську Русь з азіатських степів насувалась монголо-татарська навала. Як свідчить літопис, «по гневу божиему за умножение грехов наших, было нашествие поганых татар на землю христианскую». Чернігово-Сіверська земля, ослаблена усобицями, чварами між князями, не могла дати рішучу відсіч противникові. 18 жовтня 1239 року загарбникам вдалось завдяки безперервному приступу проникнути у Чернігів.

Подія, яка сталася у 1246 році в Золотій Орді, була нечуваною, неймовірною: чернігівський князь Михайло Всеволодович, викликаний у Золоту Орду, відмовився виконати ординський ритуал: вклонитися «кущу, ідолам, вогню, сонцю».

Рік 1996 став 750-ю річницею з дня смерті Михайла Чернігівського. Історія його життя відображена в літописах, сказаннях, житіях. Але цілісне уявлення цієї події, опираючись на існуючу джерельну базу, вперше дає Сергій Павленко у книзі «КНЯЗЬ МИХАЙЛО ЧЕРНІГІВ-СЬКИЙ ТА ЙОГО ВИКЛИК ОРДИ». (Чернігів, 1996). Часова віддаленість від цієї неординарної події дозволяє по-різному освітлювати наміри князя Чернігівського. Сергій Павленко у своїй книзі-дослідженні претендує на повну реконструкцію картини діянь Михайла Всеволодовича.

Заслужений журналіст України, дослідник, відомий краєзнавець, автор книжок «Загибель Батурина» та «Опозиція на Чернігівщині» Сергій Павленко у своїй книзі розповідає про життєпис одного з відомих представників Ольговичів, вчинок-протест якого мав великий резонанс у другій половині XIII сторіччя серед поневолених монголами русичів.

Родовід Михайла Всеволодовича йде у глиб аж до князювання Ігоря. За літописними повідомленнями він був «мудрим», додержувався заповідей Божих. Мученицька загибель чернігівського князя показала, що незламна вірність Богу — ось порятунку, шлях до свободи. Ця загибель стала символом нескореної віри, цементуючої єдності русичів.

Що змусило Михайла Чернігівського приречено їхати до Батия на вірну смерть? Автор дослідження аналізує мотиви дій князя, приводить різноманітні документи, припущення дослідників і приходять до висновку, що родові зобов'язання зіграли вирішальну роль у від'їзді. Для православних тієї доби виконання ординських обрядів було рівноцінно

зреченню віри, а непокірність, відмова виконати нехристиянський обряд з боку орди карались смертю.

С. Павленко наголошує: «Чернігівський князь дав зрозуміти Батиеві: є грішні поневолені народи, є тяжка реальність монгольської окупації, але і є над всіма Бог, духовний оберіг—віра—сила, якої не здолати нікому».

Використовуючи значну джерелознавчу базу, автор розповів про зміну ординської політики після смерті князя Михайла Чернігівського, про першу спробу надати йому ореолу святості. Великий інтерес для дослідників становить розділ «Нащадки Михайла Всеволодовича». С. Павленко зауважує: «...ряд цікавих, неординарних подробиць про особистостей з роду святого засвідчують про те, що духовні чесноти князя, його праведний стиль життя як певний код-кодекс поведінки передавався спочатку дітям, а потім їх наступникам».

З родини князя Михайла Чернігівського пішли відомі роди князів Одоєвських, Оболенських, Волконських, Борятинських, Долгоруких. Всі вони принесли своїй країні славу у різних сферах діяльності.

Велике значення для майбутніх дослідників історії Чернігівського краю має бібліографія, складена автором згідно з темою книги. Понад триста літературних джерел, на які посилається С. Павленко, засвідчують про науковий підхід до розкриття образу Михайла Чернігівського і тієї епохи, коли відбувались описані у книзі події.

Головної мети, якої прагнув автор книги «Князь Михайло Чернігівський та його виклик Орді», на нашу думку, досягнуто: С. Павленко переконує читача, що патріотизм, почуття обов'язку і сила людського духу — вічні постулати.

Євгенія ПРОЖИГА

